

A kazah konfliktus nemzetközi jogi szemmel: a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének beavatkozása

Az idei év felütéseként zavargás, forradalom, összehangolt terrorcselekmények – ki hogy aposztrofálta – törtek ki Kazahsztánban, látszólag a folyékony gáz hatósági árának eltörlése és ezután következő növekedése miatt, igazából – megint csak interpretációnkként eltérően – a régi rezsim elleni elégedetlenségből vagy külföldi vagy belföldi terrorcsoportok befolyásától indítottan. A kazah elnök a gázarat visszaállította, majd, amikor nem tudott az erőszak hullámon úrrá lenni, a keleti NATO-ként is emlegetett Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete (ODKB) segítségét kérte. A segítség hamar meg is jött: mintegy – Tokajev kikötése szerint legfeljebb – 2500, főként orosz katonákból álló csapat érkezett, akik fő feladata a kritikus objektumok, az infrastruktúra védelme volt, a harci műveletekben nem vettek részt. Az orosz védelmi minisztérium tájékoztatása szerint az orosz csapatok a tegnapi nappal el is hagyták Kazahsztánt. A kazah ügyészség tájékoztatása szerint a zavargásokban 225 ember halt meg és több mint 4300-an sebesültek meg.

Nemzetközi jogilag két fő kérdés merül fel: hogyan lehet minősíteni a helyzetet, illetve van-e, és ha igen, milyen jogalapja az ODKB Kazahsztánban történő megjelenésének? Politikailag pedig talán a legfontosabb kérdés, hogy mi is indukálta a helyzetet, illetve hogy milyen hatása lesz az ODKB segítségnyújtásának a későbbi kazah belpolitikai viszonyokra.

A helyzet minősítését illetően a kérdés, hogy az megüti-e a nem nemzetközi fegyveres konfliktus szintjét. Erre viszonylag egyszerű a válasz. Ehhez főképp a cselekmények intenzitását és a felek szervezettségét kell figyelembe venni, hiszen ezek hiányában nem beszélhetünk fegyveres konfliktusról. Az intenzitás felől talán kevésbé lehetnének kétségeink, hiszen a tudósítások szerint több napon át kifejezetten intenzív harcok dúltak, ráadásul árulkodó az ODKB behívásának szükségessége is. A szervezettség azonban már inkább kérdés lehet, hiszen, legalábbis a híradásokból, nem világos, hogy az utcán levő tömeg valóban szervezett-e. Releváns tények hiányában ezt eldönteni nehéz, mindenestre úgy tűnt, hogy a helyzet a zavargás szintjén maradt. A hasonló helyzetek természetes velejárója, hogy az adott kormány alkotmányellenes felkelésnek,

zavargásnak vagy terrortámadásnak minősíti a helyzetet. Akár fegyveres konfliktus, akár nem, az adott (bármelyik) kormány azon igyekezete, hogy rendet teremtsen, magától értetődőnek tűnik.

A második kérdés politikailag is különösen pikáns lehet, hiszen több elemző egyenesen orosz benyomulásnak minősítette az ODKB jelenlétét (ami amúgy természetesen úgy is megvalósulhatna, ha jogszerűen nyújtanak segítséget). Az „oroszok behívása” kapcsán, ahogy sokan interpretálják, a közösségi médiát elárasztották a déjà vu érzést demonstráló mémek, régebbi újságcikkek, amelyek akár a magyarországi, akár a csehországi 1956-os, illetve 1968-as helyzethez hasonlították a kazah helyzetet, tényként kezelve, hogy valódi forradalomról van szó, mely során a nép így fejezi ki elégedetlenségét a fennálló rezsimmel szemben, és az „orosz bevonulás” az idegen elnyomás kezdete.

Nem árt azonban azt is figyelembe vennünk, hogy jelenleg egyáltalán nem tisztázott, hogy ki és miért indította a cselekményeket, van-e valódi állampolgári összefogás mögötte vagy egyes személyek, akár belföldről, akár külföldről, irányították az eseményeket teljesen más céllal, illetve volt-e egyáltalán irányítás mögötte. Olyan híreket is lehetett hallani, miszerint az utca embere nem is igazán tudta, hogy miért küzd, azon kívül, hogy drága a gáz (amelynek az árát egyébként a kormány utólag visszaállította). Az is beszédes, hogy Nazarbajev, a korábbi elnök, és a hírek szerint később is a hatalom tényleges birtokosa, végül visszavonult, a kormány visszaállította a gáz árát, majd Tokajev elnök menesztette a kormányt, illetve a tömegnek igazából nem volt konkrét követelése. Az, hogy valójában milyen hatása lesz az orosz befolyás szempontjából az ODKB megjelenésének, később fog kiderülni. Egyáltalán nem biztos tehát, hogy a helyzet összehasonlítható az '56-os vagy '68-as eseményekkel, ahogy az sem, hogy Oroszország nem arra fogja használni a helyzetet, hogy növelje befolyását a gazdaságilag amúgy kifejezetten prosperáló országban.

Az ODKB Kazahsztánban levő jelenléte jogilag mindenesetre stabil lábakon állónak látszhat, de azért érdemes közelebbről is megvizsgálni. A szervezetet az 1992. május 15-én megkötött közös védelmi megállapodás¹ alapján a 2002-ben hat posztsovjet állam által megkötött alapokmány² hozta létre. A védelmi megállapodás 4. cikke szerint, ha az egyik tagállamot agresszió éri (fegyveres támadás, amely a szuverenitását fenyegeti), az minden tagállam elleni támadásnak minősül, és a megtámadott állam kérésére a többiek segítséget nyújtanak, kollektív önvédelmet gyakorolva az ENSZ Alapokmányának

¹ ODKB: *Collective Security Treaty* (1992. május 15.).

² ODKB: *Charter Of The Collective Security Treaty Organization* (2002. október 7.).

51. cikke alapján. Igen ám, de az ENSZ Alapokmánya értelmében a fegyveres támadás alatt (armed attack) kívülről, tehát másik állam által indított támadás értendő (van arról vita, hogy nem állami szereplő általi támadás is ideértendő-e, de mindenképpen külső támadásról van szó), amit ebben a helyzetben, bár homályos utalások történtek külföldi terroristákra, Kazahsztánnak eddig nem sikerült bizonyítania. Ráadásul a védelmi megállapodás sem tartalmaz szabályt arra vonatkozóan, hogy az ODKB tagállamai külső támadás hiányában is segítséget nyújtanának. Ugyanakkor az ODKB Közös Védelmi Tanácsa elnökének állásfoglalása³ külső támadásra és a 4. cikkre utal mint az ODKB szerepvállalásának alapja. Az is általános tudományos vita tárgya, hogy önmagában egy kormány általi meghívás elég-e külső katonai jelenléthez belső konfliktus esetében, de az ODKB-állásfoglalás nem is erre koncentrál.

További érdekesség, hogy az ODKB-t többször vádolták inaktivitással korábbi helyzetekben, hiszen dacára korábbi beavatkozási kéréseknek, ez az első kollektív védelmi művelete a szervezetnek. Korábban kérte már beavatkozását Kirgizisztán 2005-ben, 2010-ben és 2020-ban is, illetve Örményország a hegyi-karabahi konfliktusban. Ráadásul Kirgizisztán esetében az ODKB éppen arra hivatkozva utasította vissza a kérést, hogy ott belső konfliktus volt, és nem külső támadás. Örményország kérését is hasonló indokok miatt utasították vissza: a konfliktus nem országhatárokon átnyúló volt (sic!) és nem volt jelen harmadik állam általi fenyegetés. A kérdés tehát: miért éppen most? Ezt többféleképpen lehet magyarázni. Ok lehet egyrészt, hogy ez volt az első helyzet, amelyben a többi ország magára nézve is fenyegetőnek értékelte a helyzetet, tehát valóban közös fenyegetésként élték meg. További ok lehet az ODKB tagállamainak pusztán politikai érdeke is: ebben a helyzetben erősebb érdekük fűződik a helyzet rendezéséhez: a mihamarabbi stabilitás eléréséhez és Tokajev hatalomban tartásához. Oroszország szempontjából fontos, hogy Kazahsztánnal 7000 km-es közös határa van, illetve Kazahsztán területén van a bajkonuri űrközpont. Mindezen tényezők hozzájárulhattak a döntéshez. A beavatkozás következményeit mindenesetre később fogjuk csak látni.

2022. január 20.

³ ODKB: *The Statement by Nikol Pashinyan, the Chairman of the CSTO Collective Security Council–Prime Minister of the Republic of Armenia* (2022. január 6.).

Felhasznált irodalom

- ODKB: *Collective Security Treaty* (1992. május 15.). Online: https://en.odkb-csto.org/documents/documents/dogovor_o_kollektivnoy_bezopasnosti/
- ODKB: *Charter Of The Collective Security Treaty Organization* (2002. október 7.). Online: https://en.odkb-csto.org/documents/documents/ustav_organizatsii_dogovora_o_kollektivnoy_bezopasnosti/
- ODKB: *The Statement by Nikol Pashinyan, the Chairman of the CSTO Collective Security Council–Prime Minister of the Republic of Armenia* (2022. január 6.). Online: https://en.odkb-csto.org/news/news_odkb/zayavlenie-predsedatelya-soveta-kollektivnoy-bezopasnosti-odkb-premer-ministra-respubliki-armeniya-n/#loaded